

Continuitate și sincronizare terminologică în *Gramatica Academiei*, edițiile din 2005–2008

Cătălina MĂRĂNDUC*

Key-words: *terminology, synchronization, theories of contemporary linguistics, communication theory*

Apariția, în 2005, a unei noi ediții a GALR a fost salutată de mediile academice, deși privită cu reticență de unii cercetători din vechea școală. De atunci, am consultat lucrarea în repetate rânduri și îi putem asigura pe aceștia că informația privitoare la descrierea limbii din primele două ediții există integral în cea nouă, formează nucleul ei, nimic nu s-a pierdut, deși uneori ea este mai greu de reperat în mulțimea de elemente noi sau este tradusă în altă terminologie.

În ce ne privește, am primit cu entuziasm mult așteptata lucrare care reprezintă un pas important spre eliminarea decalajelor supărătoare între modul cum se studiază gramatica în învățământul preuniversitar și modul cum este tratată ea în mediul universitar. Studiul gramaticii în învățământul preuniversitar își păstrează caracterul tradițional, cu toate că în curricula școlară s-au introdus cunoștințe de comunicare, de funcționalitate a actelor de limbaj, menite să sporească competențele comunicative ale elevilor. Aceste cunoștințe nu se integrează organic în sistemul tradițional al predării gramaticii, pare să fie vorba de obiecte diferite de studiu. În același timp, studiul gramaticii în mediul universitar s-a sincronizat deja cu lingvistica modernă, ceea ce are ca efect dezorientarea unora dintre studenți și îndepărtarea lor de domeniul lingvistic, majoritatea specializându-se în domeniul literaturii.

Studiul nostru privește comparativ patru evenimente editoriale: primul, GALR¹, tratat apărut în 1954, sub coordonarea lui Dimitrie Macrea, al doilea, GALR², din 1963, coordonatori fiind Alexandru Graur, Mioara Avram și Laura Vasiliu, apoi GALR³, din 2005, sub coordonarea Valeriei Guțu-Romalo, și în sfârșit, ceea ce am numit aici GALR⁴, din 2008, pe a cărei foaie de titlu stă scris: „Tiraj nou, revizuit”, care are un număr mai mare de pagini (GALR³ II are 1036 p., GALR⁴ II are 1089 p.) și pe care am considerat-o echivalentă cu o nouă ediție, la a cărei coordonare contribuția Gabrielei Pană-Dindelegan este mai vizibilă.

Intenția de a se înscrie în linia continuității ediției a doua și, în același timp, de a valorifica aportul tuturor noilor teorii se afirmă chiar în prefața ediției a treia. GALR³ își propune în mod explicit o descriere cât mai detaliată a structurii limbii române actuale, a schimbărilor ei la început de mileniu trei, chiar sacrificând concepțiile tradiționale de dragul descrierii cât mai coerente a sistemului:

* Institutul de lingvistică „Jorgu Iordan – Al. Rosetti”, Academia Română, București, România.

Achizițiile științifice acumulate în acest interval au fost asimilate în măsura în care completează, precizează, rafinează sau corectează reprezentarea structurii gramaticale a limbii române. [...] Au fost asumate soluții divergente în raport cu cele propuse în 1963 în măsura în care contribuie la completarea descrierii sau sporesc coerența interpretării (GALR³ I: IX).

Elementul de continuitate ar fi deci acela că noua gramatică este descriptivă, ca și edițiile anterioare, surprinde cazurile generale și apoi încearcă să înregistreze un număr tot mai mare de situații care nu se încadrează în regula generală. Numărul acestora crește de la o ediție la alta. Începând cu ediția a treia, accentul este pus mai ales pe situațiile limită, aflate la granița între categorii, care nu pot fi încadrate în niciuna, fiind doar descrise, enumerate, ori care dau ocazia unor noi construcții teoretice, privite comparativ cu structuri echivalente semantic din alte limbi.

Elementul de sincronizare ar fi reprezentat de folosirea mijloacelor explicative oferite de toate noile teorii lingvistice, structurale, generative, transformaționale, de gramatica cazurilor, de pragmatică, de semantică, de logica limbajului. Toate acestea introduc noțiuni noi, pentru care este nevoie de o nouă terminologie.

Autoarele, în special în GALR³, au făcut un efort susținut de adaptare a termenilor, preluați în general din limba engleză, unde ei au un caracter analizabil, sugestiv, la specificul latin al limbii române. Observăm că cea mai mare parte a termenilor analizați în lucrarea de față sunt aparent de origine latină sau franceză, însă, așa cum se arată în DȘL, cu sensul unor termeni englezi. Pare să fie un tip de adaptare terminologică asemănătoare ca mecanism cu calcul lingvistic, dar mai liberă. Exemple: așa cum precizează DȘL, în lingvistica românească *avansare* este utilizat cu sensul engl. *advancement*, *ascension*, *promotion*; *cadru* este utilizat cu sensul engl. *frame*; *clasificator* are sensul engl. *classifier*; *deplasare* este utilizat cu sensul engl. *move*; *ridicare* este folosit cu sensul engl. *raising*; *semn* este folosit cu sensul fr. *signe* etc.

Pentru a clarifica unele sensuri, am utilizat *Dicționarul de științe ale limbii* (DȘL) deoarece este elaborat în cadrul Catedrei de limba română a Universității din București, iar Gabriela Pană-Dindelegan este printre autorii de referință ai ambelor lucrări. Vom mai utiliza în continuare și MDN, cel mai nou și mai cuprinzător dicționar de neologisme de care am dispus, pentru a avea o ipoteză privind etimologia termenilor lingvistici, pe care nu o găsim în DȘL.

Pentru a demonstra faptul că noua GALR include toate datele privind descrierea limbii prezente în edițiile vechi, dar și foarte numeroase date noi, am efectuat o comparație cu mijloace computerizate a textelor celor patru ediții ale GALR, axată pe termenii din Indicele de la sfârșitul volumului II al ultimei ediții.

Am utilizat programul Concordanțier LUCON, în varianta 5.0.¹. Din punctul de vedere al unei analize cantitative, am considerat preferabil să comparăm patru volume a două ediții clasice cu cele patru volume inovatoare, apărute în 2005 și 2008.

Indexul de cuvinte și forme obținut prin procesarea celor opt volume în format text, obținut prin scanare și ocerizare (recunoaștere optică a caracterelor), salvate cu

¹ Programul, al cărui autor este Cătălin Mititelu, poate fi accesat în varianta 6.0, de pe adresa de internet: <http://sourceforge.net/projects/lucon>.

Unicode UTF 8 pentru păstrarea literelor cu diacritice, conține atât cuvinte care se găsesc în toate volumele, cât și cuvinte care se găsesc doar în volumele din 2005 și 2008. De exemplu, cuvântul *accent* este bine repartizat în toate cele opt documente comparate, deci reprezintă un element de continuitate. În schimb, termenul *asertiv* nu se găsește decât în volumele publicate în 2005 și 2008, unde are 298 atestări, dintre care în volumele GALR³ I și GALR⁴ I se găsesc doar 12 atestări, celelalte regăsindu-se în volumele GALR³ II și GALR⁴ II, dedicate Enunțului. Tot aici mai găsim și 10 atestări ale negativului *nonasertiv*.

Potrivit DȘL, cuvântul apare în sintagmele: *act asertiv* (tip de act ilocutionar, cu diverse accepțiuni la Austin 1962 și Searle 1969) și *propoziție asertivă*, propoziție care are valoare de adevăr, spre deosebire de exclamative și interrogative.

În MDN termenul *asertiv* nu apare, în schimb găsim termenul *aserțiune*, pentru care etimologia indicată este fr. *assertion*, it. *asserzione*, lat. *assertio* < *asserere* „a afirma”.

Termenul aparține teoriei actelor de limbaj și filosofiei limbajului și marchează nu numai o sincronizare terminologică, dar și o schimbare de viziune, de la descrierea limbii spre uzajul ei și implicațiile lui logice, semantice și pragmatice.

Această nouă viziune explică și schimbarea de subtitlu care se produce între primele două ediții și cele mai noi. La prima ediție, volumul I, consacrat mai mult aspectelor paradigmatică ale limbii, se intitulează *Vocabularul, fonetica și morfologia*, la a doua ediție, volumul I cuprinde doar *Morfologia*, iar volumul al doilea, care tratează aspectele sintagmatice, este intitulat la primele două ediții *Sintaxa*. Volumul I al noilor ediții se intitulează *Cuvântul*, în corelație cu volumul al doilea, care se intitulează *Enunțul*.

Un alt termen, *deictic*, are o singură atestare în GALR² I: „Observație: unele adverbe (de exemplu *aiurea*) au un element *deictic* -a.” (GALR² I: 302), iar în GALR³ I–II și GALR⁴ I–II găsim 355 de atestări. În citatul de mai sus, termenul are o utilizare improprie. Sensul „referitor la deixis” nu rezultă din citat. Cuvântul *deixis* are 189 de atestări în volumele apărute în 2005 și 2008 și niciuna în GALR².

În DȘL se arată că termenul desemnează unul dintre aspectele fundamentale ale organizării pragmatice a discursului, imposibilitatea decodării unor elemente fără referire la datele concrete ale situației de comunicare.

MDN oferă definiția: „care arată, demonstrează, care întărește un sens”, probabil sensul din citatul de mai sus, precum și etimologia: fr. *déictique*, lat. *deicticus*, gr. *deiktikós* „demonstrativ”.

Cuvântul *actant* are și el 145 de atestări în ultimele două ediții ale GALR, toate în volumul al II-lea, dedicat enunțului. MDN oferă definiția: „autor al acțiunii verbului” și etimologia fr. *actant*, germ. *Aktant*. Este deci un derivat de la *act*, pe terenul altor limbi, analizabil ca atare și de către vorbitorii limbii române.

DȘL arată că sensul acestui cuvânt este introdus în Tesnière 1959. Termenul este definit în raport cu verbul, desemnând persoanele sau lucrurile care participă la proces, determinanți ceruți de verb și dependenți de acesta, al căror număr variază, verbele având o anumită valență, dată de numărul de actanți cu care se poate combina. Această definiție este mult mai largă decât cea din MDN, participanții la act fiind nu numai autorul acestuia, ci și cei ce îi suportă urmările.

Iată deci că din nou analiza terminologică ne conduce la schimbarea de viziune spre perspectiva funcțională, centrul grupului sintactic fiind acela care regizează funcțiile subordonate și forma lor.

Termenii pe care i-am avut în vedere în acest studiu sunt cei care apar doar în ultimele două ediții ale GALR sau cei a căror apariție în primele două ediții este sporadică, în celelalte frecvența lor este mare și se observă cu totul alte accepțiuni. Iată o enumerare doar a celor care nu sunt atestați în primele două ediții:

actant, actanță, adjectivizare, adjonctiune, adjunct, adverbializare, agentivitate, alocutor, alomorf, amalgamare, anaforă, anaforic, antecedent, apozem, arhigen, asertiv, aserțiune, aspectual, avansare, beneficiar, categorizare, clasificator, clitic, cliticizare, coeziune, concatenare, conectiv, conector, contrafactiv, conversiune, cooperare, cotext, cuantificare, cuantificator, declarativ, deferență, deictic, deixis, deontic, dialogal, dialogism, dinamică, discursiv, dislocare, dinamică, emițător, epistemic, ergativ, evidențial, experimentator, expletiv, extensiune, factitiv, factiv, flectiv, focalizare, focus, grilă, ilocuționar, imbricare, impersonalitate, impersonalizare, implicatură, implicație, inacuzativ, incoativ, integrare, integrator, interacțiune, interjecțional, intonațional, intransitivizare, jonctiv, lexem, locutor, matrice, modalizare, modalizator, modificador, neutralizare, nod, nominalizare, nonalocutor, nonclitic, nonfactiv, nonfinit, nonlocutor, operator, pacient, parataxă, paraverbal, parcurs, pasivizare, performativ, presupozitie, proformă, profrază, pronominalizare, receptor, reciprocizare, recțiune, referent, referențial, referențialitate, referențializare, referință, reflexivitate, reflexivizare, relativizator, relator, rematizare, remă, scindare, segmental, semiadverb, semnificant, semnificat, sincretism, stimul, subjonctiv, substantivare, supletiv, supletivism, suprasedgmental, tematic, tematizare, temporalitate, topic, topicalizare, unicitate, valență, zeugma.

Am notat în două fișe rezultatele acestei investigații, prima conține numărul de atestări în fiecare dintre cele 8 volume, a doua – scurte definiții și ipotezele etimologice din MDN, cu care nu întotdeauna suntem de acord. La prima vedere par să fie termeni în majoritate proveniți din franceză și latină, deci de origine romanică, dar de fapt sunt termeni cu circulație internațională, de multe ori polisemantici, utilizați în mai multe domenii științifice, iar sensul din lingvistică, așa cum am arătat mai sus, poate proveni de la cuvinte englezești cu forme asemănătoare sau nu. Dacă ne uităm doar la ultimul, *zeugma*, se indică o etimologie franceză, dar este vorba despre o figură descrisă de retoricile antice. Desigur, este vorba despre principiul general acceptat de a nu oferi etimologii indirecte, însă acesta nu este justificat în privința termenilor științifici de circulație internațională, al căror împrumut pe cale savantă din limbile antice este oricând posibil și ne poate oferi clarificări despre sens².

La cuvintele care apar atât în vechile ediții cât și în cele noi, observăm o evoluție spre schimbarea și mai ales precizarea, circumscrierea exactă a sensului terminologic, precum și inexistența în vechile ediții a derivatelor cu formă neologică de la acești termeni.

² DN⁴ oferă etimologia: fr., lat., gr. *zeugma*, iar cuvântul grecesc *zeugma*, *zeugmatos* are ca sens fundamental „ceea ce servește la legat, îmbinat”.

Cuvintele *adjectivizare*, *adverbializare*, *conversiune* nu reprezintă noutăți teoretice, ci doar denumiri sintetice, neologice, pentru fenomene explicate și în celelalte ediții.

Cuvântul *aspect* apare în toate cele opt volume studiate, de două-trei ori în GALR¹ și GALR² vol. I și de 10–12 ori în vol. II al acestor ediții. Cel mai des apar sintagmele *aspect pozitiv* și *aspect negativ* dar și altele, cum ar fi *aspect fonetic* sau *aspect figurat*. Nu este însă vorba de aceeași accepție cu cea din volumele recente, ci de una apropiată de limbajul comun.

În edițiile noi, termenul apare în forma singulară nearticulată de 380 de ori și încă de aproximativ 500 de ori cu alte forme. De remarcat faptul că programul Concordanțier oferă numărul de atestări ale diverselor forme ale cuvintelor și pentru a obține numărul de atestări din tabel a fost necesar să efectuăm niște operații de adunare. O parte dintre atestări sunt în sensul general din limbajul obișnuit. O altă categorie însă sunt în sensul specializat. DȘL precizează că *aspectul* este o categorie proprie verbului, care poate avea aspect perfectiv, imperfectiv, incoativ, rezultativ.

Derivatele neologice *aspectual* (*nonaspectual*) și *aspectualitate* nu se găsesc decât în noile ediții: „*El a ajuns să vadă altfel lucrurile.*, (*aspectual*) vs *El a ajuns la capătul drumului.*, (*nonaspectual*).” GALR³ I, 457.

Potrivit DȘL, *verbul aspectual* aparține unei categorii restrânse de verbe care stau în vecinătatea unui verb principal și îi conferă acestuia valori de aspect. Această nouă noțiune are o mare putere explicativă a numeroase fapte de limbă. De asemenea, descrierea limbii române este compatibilă cu descrierea altor limbi care au modalități de exprimare a categoriei aspectului.

Cuvântul *clitic* apare doar în edițiile noi ale GALR unde are peste 1000 de atestări în formă substantivală. Este posibil ca formele nearticulate să apară și ca adjective, dar la o privire superficială peste contexte acest lucru pare să se întâmple rar. Potrivit DȘL, cliticele sunt o clasă de forme care are simultan trăsături de cuvânt autonom și de particulă lipsită de autonomie.

Insistența asupra acestui tip de fenomene ilustrează tendința noii gramatici de a descrie și explica formele de tranziție, care nu aparțin clar unei categorii a gramaticilor clasice. Aceste forme ilustrează specificul limbii prin raportare la alte limbi și sunt caracteristice limbilor naturale, în opoziție cu limbajele artificiale.

Un alt cuvânt prezent numai în edițiile noi este *amalgamare*. Este vorba despre o amalgamare a două grupuri sintactice sau a două propoziții. Sensul din lingvistică al termenului nu a fost găsit în dicționarele consultate, astfel încât vom încerca să-l deducem dintr-un citat:

Dativul posesiv avansează din exteriorul grupului verbal (dintr-un grup nominal subordonat), fenomen ce are drept efect amalgamarea a două grupuri sintactice (GALR³ I: 335).

Termenul este folosit în explicarea unor structuri complexe ale limbii prin metoda transformațională, ca structură sintactică având la origine o structură mai simplă, în care pronumele posesiv face parte în mod firesc dintr-un grup nominal, nu dintr-unul verbal.

A se vedea, pentru mai multe exemple, fișa cu atestări anexată, precum și fișa cu notații lexicografice.

Am continuat studiul, mai aprofundat, al cuvintelor cu inițiala A, realizat tot cu ajutorul Concoranțierului și am găsit în GALR⁴ un număr de termeni care nu sunt atestați în GALR³. Dintre aceștia, doar trei aparțin terminologiei de specialitate, *raport adiviv* (GALR⁴ II: 698); *trăsături ambiguate* (GALR⁴ II: 735) și *aspectualitate* (GALR⁴ II: 504), pe când ceilalți aparțin sferei exemplilor, bogăției de fapte de limbă ilustrative: *antama* (GALR⁴ I: 559), *antreprenor*, *antrepriză* (GALR⁴ I: 411), *se autoironizează*, *se autoliniștește*, *se autosugestionează* (GALR⁴ II: 153), „a se amnistia pe sine însuși” (GALR⁴ II: 152).

În afara calcului lingvistic semantic, un alt mijloc de îmbogățire a vocabularului utilizat pentru adaptarea terminologică în acest tratat este derivarea. Sufixe neologice folosite, deși nu aparțin, în general, limbajului colocvial, sunt ușor de analizat pentru vorbitorii de limba română, care pot sesiza filiația de formă și sens la termenii unei familii de cuvinte neologice.

Modul în care se face derivarea acestor noi termeni este specific cuvintelor neologice. De pildă, de la cuvântul *actant* se formează *actanță*, întâlnit în sintagma *mărci de actanță* (29 de atestări) și *actanțial* (183 atestări), dar și în sintagma *rol actanțial*. De la acesta se mai formează termenii *nonactanțial* (8 atestări), *zeroactanțial* (o atestare), *monoactanțial* (7 atestări), *biactanțial* (40 atestări), *triacanțial* (8 atestări).

Pentru a studia familiile de cuvinte neologice, va trebui să ne întoarcem la Concoranțier, care reflectă atestările unor cuvinte derivate necuprinse în indicele de la finalul volumului II al ultimei ediții. Acestea au fost omise, deoarece definițiile termenilor derivați vizați nu necesită precizări suplimentare, sensul putându-se deduce cu ușurință pornind de la explicațiile la cuvântul bază de derivare la care suntem trimiși de acel indice.

Iată câteva astfel de familii:

agent – agentiv, agentivitate, agentual, nonagent, nonagentiv, nonagentivitate, nonagentual, cuvântul bază fiind singurul atestat în cele două ediții mai vechi ale GALR, ceea ce demonstrează faptul că acest mecanism al derivării este specific noilor ediții;

aserta – asertare, asertat, -ă, asertiv, -ă, aserțiune, contraaserțiune, nonasertiv, nonaserțiune;

aspect – aspectual, aspectualitate, nonaspectual;

clitic – cliticiza, cliticizare, nonclitic, noncliticizare;

conecta – conectare, conectat, -ă, conect, -ă, conectiv, conector, interconecta;

discurs – discursiv, discursivitate, extradiscursiv, intradiscursiv, metadiscursiv, paradiscursiv;

factiv – contrafactiv, factitiv, nonfactiv, nonfactiv;

implica – implicare, implicativ, implicatură, implicație, neimplicare, nonimplicare;

locutor – alocutor, colocutor, interlocutor, nonalocutor, nonlocutor;

locuțiune – locuție, locuțional, locuționar, cvasilocuțional, delocuțional, ilocuție, ilocuțional, interlocuție, nelocuțional, perlocuțional, semilocuțional (formate predominant pe baza prefixării neologice);

modal – amodal, modalitate, modaliza, modalizant, modalizare, modalizat, -ă, modalizator, nemodal (două atestări), nemodalizat (două atestări), nonmodal (13

atestări), pseudomodalitate. (Desigur, aceasta este o sub-familie derivată de la *mod*, însă acest termen nu intră în discuție, fiind utilizat de multă vreme în terminologia gramaticilor.);

personal – impersonal, impersonalitate, impersonalizabil, impersonalizare, nonpersonal, personalizare, personalizat, -ă, tripersonal, unipersonalitate;

referi – autoreferențial, autoreferință, coreferențial, coreferință, coreferențialitate, nereferențial, noncoreferențial, noncoreferențialitate, nonreferențial, nonreferință, referent, referențial, referențialitate, referențializa, referențializare, referențializat, -ă, referință, referire;

text – context, contextual, contextualizare, cotext, cotextual, intertextual, intertextualitate, macrotextual, microtextual, necontextual, necontextualizat, noncontextual, recontextualizare, textual, textualizare.

Remarcăm, mai întâi, o preferință pentru negarea obținută cu prefixul *non-*, care îl concurează pe *in-*, utilizat mai rar. Acest mod de obținere a negării este preluat din logică și din limbajele formalizate, având avantajul unei interpretări univoce.

În general, prefixarea este folosită mult mai frecvent decât se obișnuiește în limba română standard. Preferința pentru prefixare pare să fie de inspirație engleză. Unele prefixe sunt frecvente în limba română standard, cum ar fi: *in-*, *de-*, *re-*, *ne-*; altele sunt specifice limbajului științific: *a-*, *i-*, *co(n)-*, *inter-*, *intra-*, *extra-*, *meta-*, *para-*, *per-*, *semi-*. Uneori mai multe astfel de prefixe se adaugă la cuvântul de bază; *non-co-referențial*, *re-con-textualizare*.

În fine, unele cuvinte sunt obținute prin alipirea în poziție anterioară a unor elemente de compunere, care, spre deosebire de prefixe, au sens lexical: *zero-*, *uni-*, *mono-*, *bi-*, *tri-*, *macro-*, *micro-*, *pseudo-*, *cvasi-*. Toate elementele plasate la începutul cuvintelor de bază au avantajul de a focaliza atenția cititorului asupra schimbării semantice pe care o antrenează.

Sufixele utilizate nu sunt noi, dar frecvența unora este mult mai mare prin raportare la limba română standard. Cel mai frecvent apare în exemplele de mai sus sufixul adjectival *-al*, cu varianta *-ual*, al cărui sens este, în linii mari, „referitor la + baza de derivare”. Aproape la fel de mult este folosit și sufixul verbal *-iza*, al cărui sens este „a transforma în, a face să devină + baza de derivare”.

Substantivele sunt formate foarte des cu sufixul *-itate*, iar frecvența frapantă a sufixului *-al* se manifestă și prin aceea că ultimele două i se adaugă cu ușurință, obținându-se complexul analizabil *-aliza*, respectiv *-alitate*. Sufixul *-itate* este frecvent în limbile franceză și engleză, *-ité*, *-ity*. Substantivele astfel formate denumesc însușirea exprimată de baza de derivare.

În schimb, în privința abstractelor verbale, (denumiri ale acțiunii de a + baza de derivare) noua terminologie se reîntoarce la sufixul fost infinitival *-re*, specific limbii române, gramatical cândva, lexical astăzi, cu care formează termeni cu sensul preluat de la neologisme terminate în *-ion*, pe când vechea terminologie prefera traducerea acestora prin sufixul *-ie*, redus din *-iune*. A se compara *concatenare* cu fr. *concaténation*, *cooperare* cu fr. *coopération*, *cuantificare* cu fr. *quantification* etc.

Faptul că aceste cuvinte neologice sunt analizabile pentru vorbitorul român ne dă posibilitatea de a nu le mai defini sau de a trimite la sensul cuvântului de bază, arătând că sensul noului termen se compune din sensul acestuia (care nu este reluat

în definiție) și al sufixului sau prefixului, fără alte elemente care ar necesita precizări. Acest tip de definiție a fost numit de Laura Vasiliu definiție derivațională (Vasiliu 1981). Am propus într-un alt studiu (Mărânduc 2007) termenul analog de *definiție conversională*, care s-ar putea aplica aici adjectivelor provenite din participii: *personalizat, referențializat* etc.

Desigur, sensul este doar în linii mari specificat sau dedus printr-o definiție derivațională. De exemplu, *pronominalizare, reciprocizare, reflexivizare, pasivizare*, ca termeni ai gramaticii transformazionale, nu înseamnă transformare a ceva în pronume, în reflexiv etc., ci aplicare a unei transformări astfel încât să se obțină dintr-o structură de bază o structură transformată care să conțină un pronume, un reflexiv etc.

Indexul de la finalul volumului II al ultimelor două lucrări este restrâns (raportat la mulțimea termenilor nou introduși), deoarece exclude termenii care se pot glosa prin definiții derivaționale și trimite printr-un singur termen la noțiunile noi.

Terminologia studiată aici reușește să fie în același timp adaptată spiritului limbii și suficient de diferită de limbajul obișnuit pentru a atrage atenția asupra faptului că este vorba de termeni științifici precis delimitați, monosemantici.

Într-o epocă în care asistăm la internaționalizarea comunicării, este nevoie ca limbile să fie studiate cu metode similare, să se evidențieze asemănările între structurile lor și nu mai puțin specificul fiecăreia, utilizând același aparat conceptual, cât mai riguros definit și monosemantic. Fără o descriere similară, echivalentă, a structurii limbilor, nu se pot concepe metode moderne de învățare a lor și nici programe de traducere automată. Este greu să se facă trecerea de la o limbă la alta atunci când structura uneia dintre ele este descrisă în termenii gramaticii generativ-transformazionale, iar a celeilalte în termenii unei gramatici clasice. O astfel de limbă greu accesibilă ar fi condamnată la izolare, pe când noua orientare în gramatica academică românească poate fi ușor utilizată de cele mai înalte școli filologice pentru predarea limbii române vorbitorilor altor limbi.

Pentru facilitarea construirii unor programe de traducere automată este nevoie atât de gramatici formalizate, cât și de o prezentare modernă a lexicului limbilor. Putem remarca în încheiere faptul că lexicografia românească academică ar trebui să ajungă, cu noua serie a DLR, la același nivel de modernizare și sincronizare cu lexicografia limbilor europene de cultură pe care l-au atins tratatele de gramatică discutate față de gramaticile acestor limbi.

Bibliografie

- Austin 1962: J.L. Austin, *How to Do Things with Words*, Oxford University Press.
- DN⁴: Florin Marcu – Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*. Ediția a III-a. București, Editura Academiei, 1978.
- DȘL: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicționar general de științe ale limbii*. București, Editura Științifică, 1997.
- GALR¹: *Gramatica limbii române*. Coordonator: Dimitrie Macrea. Vol. I: *Vocabularul, fonetica și morfologia*; vol. al II-lea: *Sintaxa*. [București], Editura Academiei, 1954.

- GALR²: *Gramatica limbii române*. I–II. Coordonare: acad. Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Academiei, 1963.
- GALR³: *Gramatica limbii române*. Coordonator: Valeria Guțu-Romalo, Vol. I: *Cuvântul*. vol. II: *Enunțul*. București, Editura Academiei Române, 2005.
- GALR⁴: *Gramatica limbii române*. Tiraj nou revizuit. Coordonator: Valeria Guțu-Romalo, Vol. I: *Cuvântul*. vol. II: *Enunțul*. București, Editura Academiei Române, 2008.
- Mărănduc 2007: Cătălina Mărănduc, *Consemnarea în dicționare a adjectivelor românești provenite din participii verbale*, în LR, LVI, nr. 4, p. 350-362.
- MDN: Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*. Ediție revizuită, augmentată și actualizată. București, Editura Saeculum, 2002.
- Searle 1969: J.R. Searle, *Speech Acts*, Cambridge University Press.
- Tésniere 1959: L. Tésniere, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, Klincksieck.
- Vasiliu 1981: Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei derivatelor sufixale în limba română*, în *Semantică și semiotică*, ed. I. Coteanu și Lucia Vald, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 314-344.

Terminological Continuity and Synchronization in the *Grammar of the Academy*, editions 2005-2008

In this study we have compared the four editorial presences of the Grammar of the Academy from the viewpoint of their terminology. We have achieved on the computer an index of the word forms appearing in the 8 studied volumes, as well as their number of attestations. We have started from the words comprised in the index at the end of last edition's second volume. Among these, some are attested in all the eight volumes, although they may have been subjected to changes of meaning. These words represent elements of continuity, illustrating the descriptive character of the Grammar written under the auspices of the Academy. The number of aspects that are specific to the language, together with the number of exceptions to the rule, of elements situated at the borderline between different categories increased from one edition to another only to reach a point where they became the focus of much attention. We have restricted the study to those words that do not appear in the initial two volumes, likewise to the words belonging to the same families that do were not included in the index. The terms belong to certain modern theories of contemporary linguistics, language philosophy, semantics, pragmatics, structural grammar, generative-transformational grammar, text theory, communication theory. In a context where communication has become global, access from one language to another would be very difficult if we were to compare a language whose structure is described in the terms of a generative grammar to another language whose structure is described in the terms of a classical grammar. The automatic translation is not possible either, if there is no rigorous description of languages, one which uses an equivalent, rigorous, and mono-semantic terminology. We hereby greet the theoretical and terminological synchronization of the treaty of Romanian grammar published by the Academy with the most advanced contemporary linguistic theories.

Fișa cu numărul de atestări

CUVĂNT	GALR ¹		GALR ²		GALR ³		GALR ⁴	
	I	II	I	II	I	II	I	II
accent	18	6	9	16	16	54	17	60
acord	8	16	11	32	50	155	48	160
act	–	2	2	5	22	56	21	53
actant	–	–	–	–	18	25	17	23
actanță	–	–	–	–	–	14	–	15
adjectivizare	–	–	–	–	4	14	3	15
adjoncțiune	–	–	–	–	4	1	3	–
adjunct	–	–	–	–	126	88	128	85
adresare	–	3	11	2	11	69	10	67
adverbializare	–	–	–	–	19	4	19	4
afirmație	4	13	7	25	2	25	2	25
afix	–	–	7	–	15	1	16	1
agentivitate	–	–	–	–	4	2	4	1
alocutor	–	–	–	–	45	97	44	94
alomorf	–	–	–	–	68	1	68	1
alternanță	12	–	15	1	17	3	17	3
amalgamare	–	–	–	–	7	27	7	28
anacolut	–	–	–	4	–	13	–	13
anaforă	–	–	–	–	12	28	10	29
anaforic	–	–	–	–	35	118	34	118
analizabil	–	–	3	–	18	11	19	10
antecedent	–	–	–	–	48	187	46	185
apozem	–	–	–	–	–	6	–	7
argument	–	–	1	1	53	129	59	129
arhigen	–	–	–	–	3	1	3	1
asertiv, -ă	–	–	–	–	2	48	2	52
aserțiune	–	–	–	–	13	76	13	75
aspect	11	12	15	49	195	259	184	259
aspectual	–	–	–	–	190	72	189	74
aton	–	–	1	2	10	6	10	6
autonomie	2	–	1	2	52	57	52	58
avansare	–	–	–	–	2	51	2	48
beneficiar	–	–	–	–	19	36	18	40
cadru	7	14	28	150	157	186	158	187
categorizare	–	–	–	–	3	15	3	17
cauzativ	3	–	–	–	8	104	9	105
clasificator	–	–	–	–	16	2	15	2
clitic	–	–	–	–	65	255	70	264
cliticizare	–	–	–	–	2	3	2	3
coeziune	–	–	–	–	24	59	24	66
complinare	2	1	1	3	4	28	3	28
concatenare	–	–	–	–	1	1	1	1
conectiv	–	–	–	–	5	5	5	6
conector	–	–	–	–	93	524	99	476
context	3	1	9	17	427	384	334	431
consecutiv	5	8	9	13	24	99	27	101
contrafactiv	–	–	–	–	5	16	3	18
control	5	–	–	–	16	29	16	29
conversație	–	–	–	1	1	61	1	60
conversiune	–	–	–	–	68	9	68	10

cooperare	–	–	–	–	–	3	–	3
cotext	–	–	–	–	2	5	2	5
cuantificare	–	–	–	–	11	46	12	46
cuantificator	–	–	–	–	93	80	97	85
cumulativ	–	–	2	89	17	84	18	88
declarativ	–	–	–	–	2	40	2	39
defectiv	11	–	10	3	2	39	2	39
deferență	–	–	–	–	5	2	4	3
deictic	–	–	–	1	111	364	108	337
deixis	–	–	–	–	15	78	15	81
deontic	–	–	–	–	10	30	10	30
deplasare	2	–	1	–	15	67	15	73
determinativ	2	3	–	–	58	125	47	128
dialogal	–	–	–	–	4	36	5	38
dialogism	–	–	–	–	–	3	–	3
dicendi	–	2	–	–	5	23	5	24
dinamică	–	–	–	–	5	10	5	10
discurs	–	3	–	1	199	345	96	346
discursiv	–	–	–	–	145	254	149	257
dislocare	–	–	–	–	2	21	2	21
domeniu	7	–	2	2	53	62	53	64
dublare	–	–	–	3	28	78	28	83
elipsă	–	3	1	15	17	147	16	143
emițător	–	–	–	–	8	24	8	23
enumerare	–	2	1	4	5	5	5	5
enunț	–	–	–	3	164	389	160	384
epistemic	–	–	–	–	16	120	19	133
ergativ	–	–	–	–	28	49	29	50
evidențial	–	–	–	–	4	15	6	16
experimentator	–	–	–	–	26	53	26	59
expletiv	–	–	–	–	9	18	9	19
extensiune	–	–	–	–	18	17	18	19
extindere	3	2	3	3	24	40	25	41
factiv	–	–	–	–	21	38	15	35
factiv	–	–	–	–	4	21	1	21
flectiv	–	–	–	–	70	2	69	2
focalizare	–	–	–	–	96	3	91	3
focus	–	–	–	–	58	1	59	1
forță	3	2	–	1	3	17	4	17
generic	1	–	2	1	61	91	59	95
gerunzial	–	–	1	2	45	26	47	25
grilă	–	–	–	–	3	2	3	1
ilocuționar	–	–	–	–	–	15	–	15
imbricare	–	–	–	–	2	44	2	44
impersonalitate	–	–	–	–	16	7	17	8
impersonalizare	–	–	–	–	2	16	5	18
implicatură	–	–	–	–	–	8	–	8
implicație	–	–	–	–	2	25	5	21
inacuzativ	–	–	–	–	17	5	17	6
incoativ	–	–	–	–	27	10	27	10
individualizare	2	–	3	1	17	5	18	5
infinitival	–	11	–	14	13	15	15	21
integrare	–	–	–	–	9	22	9	22
integrator	–	–	–	–	35	3	35	2

intensitate	8	20	12	23	56	59	57	61
interacțiune	–	–	–	–	6	42	6	42
interjecțional	–	–	–	–	37	72	33	78
interlocutor	2	2	6	17	28	243	28	151
intonațional	–	–	–	–	14	100	11	117
intransitivizare	–	–	–	–	4	4	4	4
inversiune	–	10	–	11	14	25	14	17
iterativ	13	11	8	26	25	6	25	7
împletire	3	–	5	10	3	15	3	15
jonctiv	–	–	–	–	12	4	11	3
joncțiune	–	–	–	27	1	14	1	15
juxtapunere	5	9	–	39	5	31	5	31
lexem	–	–	–	–	2	2	2	2
locativ	–	–	1	1	18	61	16	60
locutor	–	–	–	–	62	103	61	105
marcă	2	2	13	16	41	124	40	126
matrice	–	–	–	–	42	45	42	44
modal	28	–	44	52	96	175	100	180
modalitate	1	–	28	23	63	171	65	165
modalizare	–	–	–	–	14	59	15	63
modalizator	–	–	–	–	36	96	35	97
modificator	–	–	–	–	4	23	4	14
morfem	16	1	3	3	196	78	196	82
neanalizabil	1	–	10	15	39	14	38	14
neutralizare	–	–	–	–	8	3	7	5
nod	–	–	–	–	9	10	10	11
nominalizare	–	–	–	–	10	6	9	7
nonalocutor	–	–	–	–	5	1	5	1
nonclitic	–	–	–	–	28	22	28	27
nonfactiv	–	–	–	–	2	21	2	19
nonfinit	–	–	–	–	2	4	2	5
nonlocutor	–	–	–	–	7	2	7	2
omonimie	–	–	1	1	32	13	35	13
operator	–	–	–	–	22	190	24	185
opозиție	19	9	8	27	64	36	67	35
pacient	–	–	–	–	37	59	32	65
parataxă	–	–	–	–	1	4	1	4
paraverbal	–	–	–	–	1	2	12	14
parcurs	–	–	–	–	3	13	2	22
participial	8	1	3	4	27	38	28	38
partitiv	5	6	8	8	31	86	26	83
pasivizare	–	–	–	–	18	31	18	34
performativ	–	–	–	–	3	30	3	31
politețe	9	1	12	4	76	28	89	29
posesie	–	2	4	3	17	63	15	67
posesor	8	7	19	13	33	49	34	52
poziție	19	2	5	7	105	312	104	300
predicativitate	–	–	–	1	4	24	4	28
predicație	–	–	–	9	20	67	22	74
presupoziție	–	–	–	–	–	27	–	26
proformă	–	–	–	–	34	18	34	18
profrază	–	–	–	–	4	75	5	79
pronominalizare	–	–	–	–	9	8	9	8
punctuație	–	9	–	22	–	46	–	44

radical	2	–	–	–	203	5	204	5
receptor	–	–	–	–	12	14	12	14
reciprocitate	1	1	4	1	8	38	8	39
reciprocizare	–	–	–	–	–	7	–	12
reciune	–	–	–	–	4	16	4	17
referent	–	–	–	–	84	126	84	137
referențial	–	–	–	–	81	133	86	143
referențialitate	–	–	–	–	19	8	20	8
referențializare	–	–	–	–	7	9	7	8
referință	–	–	–	–	112	63	117	77
reflexivitate	–	–	–	–	8	9	8	9
reflexivizare	–	–	–	–	5	15	5	16
regim	–	–	8	–	66	158	66	174
relativizator	–	–	–	–	–	40	–	38
relator	–	–	–	–	2	19	–	19
reluare	1	7	17	32	11	82	11	81
rematizare	–	–	–	–	–	7	–	7
remă	–	–	–	–	2	40	2	41
reorganizare	–	–	–	1	12	73	12	78
repetiție	–	16	3	26	8	38	8	25
restricții	4	–	4	11	85	213	86	223
ridicare	4	1	–	5	–	9	–	12
rol	34	29	35	80	108	286	109	277
schemă	–	1	–	1	33	52	33	52
scindare	–	–	–	–	–	22	–	21
segmental	–	–	–	–	4	3	4	2
semiadverb	–	–	–	–	38	80	36	86
semn	32	67	22	94	76	130	78	132
semnificant	–	–	–	–	2	3	1	3
semnificat	–	–	–	–	2	2	2	2
sincretism	–	–	–	–	6	2	6	2
stimul	–	–	–	–	–	15	–	16
subjonctiv	–	–	–	–	45	22	33	24
substantivare	–	–	–	–	15	3	15	5
substantivizare	–	–	1	4	15	8	14	6
substituit	–	11	7	18	38	69	42	71
supletiv	–	–	–	–	13	1	13	1
supletivism	–	–	–	–	4	1	4	1
suprasegmental	–	–	–	–	13	14	13	13
tematizare	–	–	–	–	10	104	11	108
tematic	–	–	–	–	11	86	10	91
temă	15	–	19	3	13	128	24	145
temporalitate	–	–	–	–	7	9	7	9
topic	–	–	–	–	–	33	–	33
topicalizare	–	–	–	–	3	3	3	2
topică	1	2	14	49	84	228	85	236
tranzitivitate	–	–	1	1	62	16	62	19
țintă	1	5	2	3	12	27	12	30
unicitate	–	–	–	–	12	9	12	9
unitate	19	5	34	31	141	76	142	73
vag	1	–	2	4	15	26	16	25
valență	–	–	–	–	8	21	8	23
variație	4	–	2	1	82	67	85	77
zeugma	–	–	–	–	1	1	1	1

Etimologii și scurte definiții ale cuvintelor din indicele GALR⁴

Cuvânt	Observații lexicografice
act	în analiza conversațională – unitate minimală a structurii interacționale. Din fr. <i>acte</i> ; lat. <i>actum</i> .
actant	autor al acțiunii verbului. Din fr. <i>actant</i> , germ. <i>Aktant</i> .
actanță	actanțial – definiție derivațională. Din <i>actant</i> .
adjectivizare	transformare prin conversiune în adjectiv. Din fr. <i>adjectiver</i> .
adjoncțiune	unire, alipire. Din fr. <i>adjonction</i> .
adjunct	funcție imediat subordonată unui conducător. Din germ. <i>Adjunkt</i> , lat. <i>adiunctus</i> .
adverbializare	transformare prin conversiune în adverb. Din fr. <i>adverbialiser</i> .
afirmație	judecată despre un anumit raport între subiect și predicatul logic. Din fr. <i>affirmation</i> , lat. <i>affirmatio</i> , <i>-onis</i> .
afix	se adaugă rădăcinii cuvintelor pentru a le modifica. Din fr. <i>affixe</i> , lat. <i>affixus</i> .
agent	subiect logic al acțiunii unui verb. Din fr. <i>agent</i> ; lat. <i>agens</i> , <i>-tis</i> .
agentivitate	verb agentiv = în configurația de roluri acceptă cazul agent. Din <i>agentiv</i> .
alocutor	participant la schimbul verbal căruia i se adresează mesajul, destinatar. Din it. <i>allocutore</i> .
alomorf	variantă a morfemului în funcție de context. Din fr. <i>allomorphe</i> .
alternanță	schimbare a sunetelor unui cuvânt sau unei familii. Din fr. <i>alternance</i> .
amalgamare	(fig.) reunire într-un tot a unor elemente eterogene. Din fr. <i>amalgamer</i> .
anacolut	întrerupere a construcției sintactice. plan logic ≠ gramatical. Din fr. <i>anacoluthie</i> , gr. <i>anakoluthon</i> .
anaforă	repetare a unui cuvânt la începutul mai multor construcții sintactice. Din fr. <i>anaphore</i> , lat. <i>anaphora</i> .
anaforic	care reia o idee deja exprimată. Din fr. <i>anaphorique</i> .
analizabil	care poate fi analizat. Din fr. <i>analysable</i> .
antecedent	care precedă în timp. prim termen al unei judecăți logice. Din fr. <i>antécédent</i> , lat. <i>antecedens</i> , <i>-tis</i> .
apozem	marcă apozitivă. Din <i>apoz(iti)e</i> + <i>-em</i> .
apozitiv	în gramatica structurală tip de propoziție ≠ atributivă, raport ≠ subordonare. Din fr. <i>appositif</i> .
apozitie	orice construcție sintactică de tip apozitional. Din fr. <i>apposition</i> , lat. <i>appositio</i> , <i>-onis</i> .
argument	participanții minimum necesari, obligatorii în activitatea exprimată de predicat. Din fr., lat. <i>argument</i> .
arhigen	substantive defective de număr la care forma este nespecifică, nu se poate preciza. <i>Arhi-</i> + <i>-gen</i> .
aspect	gradul de realizare a acțiunii verbului. Din fr., lat. <i>aspectus</i> .
aspectual	despre verb - care însoțește verbul principal, căruia îi conferă semnificații de aspect. Din fr. <i>aspectuel</i> .
aton	fără accent; la pronume: forme scurte, clitice. Din fr. <i>atone</i> .
autonomie	calitate a unui cuvânt de a avea sens lexical deplin. Din fr., lat. <i>autonomie</i> .
avansare	gramatica relațională. Cu sensul engl. <i>advancement</i> , <i>ascension</i> , <i>promotion</i> . Înaintare lineară și ierarhică a unui element periferic al structurii. Din fr. <i>avancer</i> .
bază	DȘL structură de bază /vs/ structură transformată, de suprafață. Din fr. <i>base</i> .
beneficiar	rol tematic co-ocurent cu agentul, cel care suportă efectele actului verbal. Din fr. <i>bénéficiaire</i> , lat. <i>beneficiarius</i> .
cadru	sensul engl. <i>frame</i> . Configurație; cadru sintactic, cadru causal. Din fr. <i>cadre</i> .
cantitativ	clasă cu trăsătura semantică +cantitate: numeral, pronume nehotărât, adverb. Din fr. <i>quantitatif</i> .
categorie	parte de vorbire; în gramatica transformațională, concepte generale: P, GN, GA, GV. Din fr. <i>catégorie</i> , lat. <i>categoria</i> , gr. <i>kategoria</i> .
categorizare	restrângere a clasei de referenți desemnate prin substantiv la subclase ale acestuia. GALR ³ I, 578.
cauzal	referitor la cauză. Din fr. <i>causal</i> , lat. <i>causalis</i> .
cauzativ	verbul cauzativ arată că subiectul face pe cineva să îndeplinească o acțiune. GALR ¹ I 242 gramatica generativă = factitiv, verb. cu 2 valențe, agent, beneficiar. Din fr. <i>causatif</i> , lat. <i>causativus</i> .
centru	constituent în jurul căruia se organizează GV, GN. Din lat. <i>centrum</i> .
clasă	clasificare, clase de distribuție, clase de substituție. Din fr. <i>classe</i> , germ. <i>Klasse</i> .
clasificator	sensul engl. <i>classifier</i> . Formant care indică apartenența la o clasă de cuvinte. Din fr. <i>classificateur</i> .

clitic	are simultan caractere de cuvânt autonom și de formă lipsită de autonomie, între morfem mobil și cuvânt. Din fr. <i>clitique</i> .
cliticizare	transformare în clitic, pronominalizare, stadiu intermediar spre gramaticalizare. Din clitic.
coeziune	restricții impuse de centrul grupului sintactic. coeziune sintactică, coerență semantică. Din fr. <i>cohésion</i> .
complinare	existență a complementului. a completa. Contaminare <i>completa</i> + <i>împlini</i> .
concatenare	elemente preluate de la un membru precedent al perioadei; înlanțuire. Din fr. <i>concaténation</i> , lat. <i>concatenatio</i> , <i>-onis</i> .
conectiv	leagă două structuri, formând o structură complexă. Din fr. <i>connectif</i> , lat. <i>connectivus</i> .
conector	Din fr. <i>connecteur</i> .
context	Din fr. <i>contexte</i> , lat. <i>contextus</i> .
contrafactiv	predicat în vecinătatea căruia o propoziție este obligatoriu falsă. <i>Contra</i> + <i>factiv</i> .
control	relație între subiectul neexprimat al complementelor verbale nonfinite (infinitiv, supin, conjunctiv) și un argument nominal din regentă. Din fr. <i>contrôle</i> .
conversație	Din fr. <i>conversation</i> , lat. <i>conversatio</i> , <i>-onis</i> .
cooperare	principiu cooperativ care guvernează schimbul verbal, replici adecvate cu subiectul acceptat prin consens. Din fr. <i>coopérer</i> , lat. <i>cooperare</i> .
corelativ	Din fr. <i>corrélatif</i> , lat. <i>correlativus</i> .
cotext	context situațional /vs/ context lingvistic. Din fr. <i>cotexte</i> .
cuantificare	stabilește extensiunea pentru care valoarea predicatului este adevărată sau este falsă. Din fr. <i>quantification</i> .
cuantificator	universal și existențial, logică și semantică. Din fr. <i>quantificateur</i> .
cumulativ	propoziție care exprimă un cumul rezultat prin adăugarea faptului exprimat de regentă. Din fr. <i>cumulatif</i> .
declarativ	care exprimă o afirmație, asertiv. Din fr. <i>déclaratif</i> .
defectiv	care nu are toate formele flexionare. Din fr. <i>défectif</i> , lat. <i>defectivus</i> .
deferență	respect, stimă, considerație. Din fr. <i>déférence</i> .
deictic	care arată, demonstrează lipsa referentului propriu, trimite la situația de comunicare. Din fr. <i>déictique</i> .
deixis	aspect fundamental al organizării pragmatice a discursului, ceea ce nu are sens fără raportare la situația de comunicare. pronume, adverbe. Cuv. lat.
deontic	sisteme normative și imperative; necesar, obligatoriu. Din germ. <i>deontisch</i> , <i>Deontik</i> .
deplasare	mișcare a unui element în enunț, pentru a-l pune în centrul interesului. Sensul engl. <i>move</i> . fr. <i>déplacer</i> .
determinativ	determinant, care determină. Din fr. <i>déterminatif</i> .
dialogism	arta dialogului. Din fr. <i>dialogisme</i> .
dinamic, -ă	accent dinamic, reflexiv dinamic. dinamica limbii în diacronie și sincronie, creativitate. Din fr. <i>dynamique</i> .
discursiv	care deduce o idee din alta prin raționament; declarativ; pe larg, prolix. Din fr. <i>discoursif</i> , lat. <i>discursivus</i> .
dislocare	separare a doi termeni ai unui grup sintactic prin introducerea unor cuvinte. Din fr. <i>disloquer</i> , lat. <i>dislocare</i> .
domeniu	Din fr. <i>domaine</i> , lat. <i>dominium</i> .
dublare	exprimare a complementelor în română prin reluarea cu un pronume personal formă scurtă. Din <i>dubla</i> .
elipsă	omisiune din vorbire - scriere a unor cuvinte care se subînțeleg. Din fr. <i>ellipse</i> .
emițător	cel care produce un mesaj. După fr. <i>émetteur</i> .
enunț	formulare a unei idei. performanță, pragmatică. Derivat regresiv din <i>enunța</i> .
epistemic	referitor la cunoaștere. Din fr. <i>épistémique</i> .
ergativ	cazul subiectului acțiunii suportate de un obiect. subiectul verbului intrans. este în cazul absolutiv. Din fr. <i>ergatif</i> .
evidențial	care evidențiază. Din <i>evidenția</i> .
experimentator	teoria cazurilor, animat, verb monagentiv, ființa afectată de stare. Din fr. <i>expérimentateur</i> .
expletiv	component lipsit de semnificație; prezent din rațiuni structurale. Din fr. <i>expletif</i> , lat. <i>expletivus</i> .

extensiune	clasă de obiecte căreia îi corespund trăsăturile unui concept. Din fr. <i>extension</i> , lat. <i>extensio</i> , <i>-onis</i> .
factitiv	verb tranzitiv care arată că subiectul face pe cineva să îndeplinească acțiunea; cauzativ. Din fr. <i>factitif</i> .
factiv	predicat în vecinătatea căruia orice propoziție enunțată este obligatoriu adevărată. Din factum.
flectiv	unitate morfematică atașată la radical, formând forme flexionare. Din fr. <i>flectif</i> .
focalizare	mecanisme sintactice care fac dintr-un element nucleul informațional, în prim plan. Din fr. <i>focaliser</i> .
focus	parte de enunț care este în centrul interesului, informație nouă. Sens engl. <i>foreground</i> , germ. <i>Fokus</i> , fr. <i>focus</i> .
forță	determină acțiunea, când nu este vorba nici de agent, nici de instrument. Distribuție complementară cu agentul în poziția de subiect. Din fr. <i>force</i> , it. <i>forza</i> .
grup	asociere de cuvinte pe criterii sintactice; analizabil, liber, și neanalizabil sau unitate frazeologică. Din fr. <i>groupe</i> .
ilocuționar	act ilocuționar - forță determinată de intențiile comunicative; fel în care este considerat enunțul: scuză, afirmație, declarație. Din <i>locuțiune</i> .
imbricare	suprapunere parțială, ca solzii de pește. Din fr. <i>imbriquer</i> , lat. <i>imbricare</i> .
impersonalitate	Din fr. <i>impersonnalité</i> .
impersonalizare	Din engl. <i>impersonalize</i> .
implicatură	tip de deducție pragmatică. convenționale / conversaționale, cooperare. unele standard / fig de stil. Din <i>implica</i> .
implicație	fapt care este o consecință a altui fapt. valoare de adevăr a antecedentului determină valiarea consecventului. implicație = metaforă implicită. Din fr. <i>implication</i> , lat. <i>implicatio</i> , <i>-onis</i> .
incoativ	care exprimă începutul unei acțiuni. Din fr. <i>inchoatif</i> , lat. <i>inchoativus</i> .
indice	indexare - procedeu de dezambiguizare folosit în dicționare pentru omonime și în limbajele formalizate pentru orice diferențe de sens. Din fr. it. <i>indice</i> , lat. <i>index</i> .
individualizare	restrângere a clasei de obiecte care au proprietatea exprimată de predicat. Din fr. <i>individualiser</i> .
infinitival	construcție infinitivală absolută = are centru un infinitiv, cu o escortă de determinanți. Din fr. <i>infinitival</i> .
intensitate	semnificație a categoriei comparației; termenii exprimă gradul însușirii. Din fr. <i>intensité</i> .
interacțiune	specifică comunicării verbale, alte tipuri de comunicare sunt doar acționale. negociere între parteneri. Din fr. <i>interaction</i> .
interjecțional	cu valoare de interjecție; interjectiv. Din engl. <i>interjectional</i> .
interlocutor	participant la conversație primește mesajul emițătorului și își asumă apoi el însuși acest rol. Din fr. <i>interlocuteur</i> .
intonațional	Din germ. <i>intonational</i> .
iterativ	repetat de mai multe ori. aspect iterativ -acțiune repetabilă. Din fr. <i>itératif</i> , lat. <i>iterativus</i> .
izolare	procedeu sintactic și fonetic de rupere a linearității, obținut prin intercalări, dislocări. Din fr. <i>isoler</i> .
împletire	împletirea subordonatei cu regenta acoperă fenomene mai generale: ridicare, focalizare, deplasare. Din <i>plete</i> .
jonctiv	care leagă fără a lăsa interval. clasă jonctive = prep, conj., relative. = relator, conectiv. După fr. <i>jointif</i> .
joncțiune	legare prin coordonare, subordonare. Din fr. <i>jonction</i> .
juxtapunere	alăturare a unor poziții sintactice fără a le lega prin conjuncție. Din fr. <i>juxtaposer</i> , <i>juxtaposition</i> .
lexem	morfem lexical, semantem, fr. <i>lexème</i> . radical din perspectivă morfologică, lexem din poz. semantică. lexem = semem + complex sonor. lexem monosemantic, un cuvânt polisemantic = mai multe lexeme. Din <i>lex(ic)</i> + <i>-em</i> .
locativ	caz care arată unde se petrece acțiunea. morfologic, româna nu are locativ. semantic, locativul exprimă o relație causală de bază, situarea acțiunii. Din fr. <i>locatif</i> .
locutor	cel care vorbește cu cineva, care emite comunicarea, vorbitor. Emițător în comunicarea verbală. Din fr. <i>locuteur</i> .
marcă	trăsătură care realizează distincții, opoziții, inclusiv realizarea zero, asociată unei semnificații. Din ngr., rus. <i>marka</i> , fr. <i>marque</i> .
matrice	trăsături fonetice sau fonologice care compun morfemele. set de trăsături semantice inerente detaliind organizarea semantică a lexiconului. Din fr. <i>matrice</i> , lat. <i>matrix</i> , <i>-icis</i> .

modal	verbul modal apare lângă alt verb căruia îi exprimă o valoare de modalitate: necesitate, posibilitate, obligație etc. Din fr. <i>modal</i> .
modalitate	criteriu de diferențiere a judecăților după gradul lor de certitudine. necesar, posibil. Din fr. <i>modalité</i> .
modalizare	marcă prin care emițătorul își exprimă adevărul față de enunț. După fr. <i>modalisation</i> .
modalizator	mijloc prin care vorbitorul își exprimă felul cum privește propriul enunț. Din fr. <i>modalisateur</i> .
modificator	element suprimabil, facultativ al structurii, adjunct, omisibil. Din fr. <i>modificateur</i> , lat. <i>modificator</i> .
morfem	element morfologic servind la formarea cuvintelor și a formelor flexionare. Din fr. <i>morphème</i> .
nedeterminare	incertitudine, imprecizie. factual, valoarea de adevăr dată de starea de lucruri, nu de regulile sistemului; articolul servește la restrângerea clasei de obiecte pentru care propoziția este adevărată. <i>Ne-</i> + <i>determinare</i> .
neutralizare	suprimare, în anumite condiții, a opoziției dintre două unități lingvistice. Din fr. <i>neutraliser</i> .
nod	element al unui graf. (gram. generat.) orice punct din care pleacă mai multe ramuri. Din fr. <i>noeud</i> , engl. <i>node</i> .
nominalizare	transformare a unei propoziții autonome în grup nominal și de încadrare a lui într-o frază matrice. Are ca rezultat apariția complementelor nominalizate. Din fr. <i>nominaliser</i> .
nonclitic	care nu este lipsit de autonomie = pronume autonom. Din <i>non-</i> + <i>clitic</i> .
nonfactiv	predicat non-factiv, în vecinătatea căruia nu se actualizează valoarea adevărat / fals a propoziției următoare. Din <i>non-</i> + <i>factiv</i> .
omonimie	omofon + omograf, cuvinte, morfeme, construcții - sintactică. Din fr. <i>homonymie</i> .
operator	uneori desemnează conectorul monadic de negație în opoziție cu ceilalți conectori binari. operatori modali: de necesitate și de posibilitate. deictice - operator pragmatic. Din fr. <i>opérateur</i> , lat. <i>operator</i> .
opoziție	raport de contrast sau de excludere. diferență cu valoare funcțională între două expresii lingvistice. funcționează pe axa paradigmatică. Din fr. <i>opposition</i> , lat. <i>oppositio</i> , <i>-onis</i> , germ. <i>Opposition</i> .
pacient	unul dintre actanți sau unul dintre cazuri. obiect implicat sau rezultat din acțiune. Din fr. <i>patient</i> , germ. <i>Patient</i> , lat. <i>patiens</i> , <i>-tis</i> , it. <i>patiente</i> .
parataxă	juxtapunere. Este obligatorie virgula. Din fr. <i>parataxe</i> .
paraverbal	mijloace de comunicare auxiliare, gest, mimică. Din <i>para-</i> + <i>verbal</i> .
parcurs	unul dintre rolurile tematice, alături de Instrument, Locativ, Sursă, Beneficiar etc. Din fr. <i>parcours</i> .
participial	Din fr. <i>participial</i> , lat. <i>participialis</i> .
partitiv	ideea de parte dintr-un întreg. În limbile moderne nu mai există mărci pentru acest caz. Din fr. <i>partitif</i> , it. <i>partitivo</i> .
pasivizare	a efectua transformarea pasivă a unei fraze active. Pasivizare la verbe tranzitive agentive. După fr. <i>passiver</i> .
performativ	enunț a cărui emisie implică realizarea practică a acțiunii exprimate de vb. Din <i>performa</i> .
politete	categorie sociolingvistică; relație între comportamentul politico și realizarea lui lingvistică. Din fr. <i>politesse</i> .
posesie	mijloace de care dispune o limbă, pronume posesiv, verbul a avea. Din lat <i>possessio</i> , <i>-onis</i> , fr. <i>possession</i> .
poziție	poziție sintactică, loc ierarhic ocupat în structură. determinat pe baze relaționale și funcționale. Din fr. <i>position</i> , germ. <i>Position</i> , lat. <i>positio</i> , <i>-onis</i> .
predicativitate	însușire de a avea funcția de predicat. <i>Predicativ</i> + <i>-itate</i> .
predicație	fapt de a enunța. enunț care reflectă raportul între obiect și însușirea sa. Din fr. <i>prédication</i> , lat. <i>praedicatio</i> , <i>-onis</i> .
presupoziție	ipoteze în afara cărora un enunț nu apare ca rațional. pragmatice - situația de comunicare, depinde de interlocutori. Semantic propoziția presupusă adevărată chiar dacă cea asertată este falsă. Din fr. <i>présupposition</i> .
proformă	cuvânt lipsit de referință, își procură referința contextual, legare de un component plin referențial, numit sursă referențială. sursa poate fi anaforică sau cataforică. Din <i>pro-</i> + <i>formă</i> .
profrază	element lingvistic care ține locul unei propoziții sau fraze. <i>Pro-</i> + <i>frază</i> .
pronominalizare	transformare în pronume. Regulă care înlocuiește într-o poziție sintactică un pronominal printr-un

	pronume, rar printr-un reflexiv sau un clitic. (reflexivizare și cliticizare). Din fr. <i>pronominaliser</i> .
radical	Din fr. <i>radical</i> , lat. <i>radicalis</i> , germ. <i>Radikal</i> .
receptor	cel ce primește și decodează un mesaj, destinat. Din fr. <i>récepteur</i> .
reciprocitate	Din fr. <i>réciprocité</i> , lat. <i>reciprocitas</i> , <i>-atis</i> .
reciprocizare	tip special de pronominalizare; în gramatica generativă, este o transformare obligatorie după simbolul rec. Din <i>reciproc</i> .
recițiune	calitate a unui cuvânt de a atrage un anumit determinant, regim. Regentul impune o restricție de caz sau de prepoziție, obligatorie. Din fr. <i>rection</i> , germ. <i>Rektion</i> .
referent	obiect la care se referă semnul lingvistic în cadrul denotației. Din fr. <i>réfèrent</i> , lat. <i>referens</i> , <i>-ntis</i> .
referențial	funcție prin care un semn se referă la un obiect extralingvistic. Funcție referențială = a limbajului. Din fr. <i>réfèrence</i> .
referențialitate	caracter referențial. Din engl. <i>referentiality</i> .
referință	relație care leagă semnele lingvistice de lucruri (referenți), de realitate. Din fr. <i>réfèrence</i> , germ. <i>Referenz</i> .
reflexivitate	proprietatea unei relații de a fi reflexivă. Din fr. <i>réflexivité</i> .
reflexivizare	formă specială de pronominalizare. Gramatică tip de transformare obligatorie, anunțată de simbolul refl. Din <i>reflexiv</i> .
regim	centrul îi impune restricții termenului subordonat. Din fr. <i>régime</i> .
relativizare	transformare prin care apare o propoziție atributivă introdusă prin relativ = grup wh- în engleză. Din <i>relativ</i> .
relativizator	= grupul wh- este deplasat în regentă. are rol de relator + rol anaforic coreferențial cu un cuvânt din regentă. Din <i>relativiza</i> .
relator	totalitatea mijloacelor de subordonare în frază, uneori și în propoziție. Din it. <i>relatore</i> , engl. <i>relator</i> , fr. <i>relateur</i> .
reluare	repetarea pronumelui complement prin clitice. <i>Re-</i> + <i>lua</i> .
rematizare	așezarea unei părți de enunț în poziția reimei, poziție care concentrează informația nouă. Din <i>remă</i> .
remă	informația nouă care se adaugă la cea deja comunicată (la temă). Din fr. <i>rhème</i> , engl. <i>rheme</i> , gr. <i>rhema</i> .
reorganizare	restructurare, reordonare, re poziționare. Din fr. <i>réorganiser</i> .
restricții	constrângere. Din fr. <i>restriction</i> , lat. <i>restrictio</i> , <i>-onis</i> .
ridicare	deplasare de constituent din subordonată în regentă. Sensul engl. <i>raising</i> .
rol	funcție semantică îndeplinită de nominal în raport cu predicatul. Din fr. <i>rôle</i> .
schemă	reprezentare grafică simplificată. Din fr. <i>schéma</i> , germ <i>Skema</i> , lat. <i>schema</i> .
scindare	separare, fracționare. Din fr. <i>scinder</i> , lat. <i>scindere</i> .
segmental	care rezultă din segmentare. Din fr., engl. <i>segmental</i> .
semn	sens. Din fr. <i>signe</i> .
semnificant	manifestare materială a semnului lingvistic. Din fr. <i>signifiant</i> , engl. <i>significant</i> .
semnificat	conținut semantic, semnificația semnului lingvistic, denotat. Din fr. <i>signifié</i> .
sincretism	contopire, nediferențiere a mai multor funcții sau arte. Din fr. <i>syncrétisme</i> .
stimul	factor care dă naștere unei reacții. Din fr. lat. <i>stimulus</i> .
structură	mod de a organiza cuvinte în propoziții și fraze. Din fr. <i>structure</i> , lat. <i>structura</i> .
subjonctiv	conjunctiv. Din fr. <i>subjonctif</i> .
substantivare	transformare în substantiv. Cf. fr. <i>substantiver</i> . ????????
substantivizare	substantivare. Cf. engl. <i>substantivize</i> .
substitut	unitate care, în aceeași clasă de substituție, înlocuiește alt membru al clasei. Din fr. <i>substitut</i> , lat. <i>substitutus</i> .
supletiv	despre forme gramaticale - care completează schema flexionară a unui cuvânt. Din fr. <i>supplétif</i> .
supletivism	caz în care o flexiune are mai multe radicale cu etimologii diferite: eu-mie, ești-sunt. Din fr. <i>supplétivisme</i> .
suprasegmental	accent, intonație, nu constituie, ci caracterizează segmentul fonic. Din <i>supra-</i> + <i>segmental</i> .
tematizare	procedeu gramatical prin care unei părți din enunț i se atribuie calitatea de temă, topic. Antepunere, avansare pe prima poziție. Din <i>temă</i> .
tematic	Din fr. <i>thématique</i> , germ. <i>Thematik</i> .

temă	bază de derivare. purtătoarea informației cunoscute din enunț. Din fr. <i>thème</i> , lat., gr. <i>thema</i> , it. <i>tema</i> .
temporalitate	capacitatea limbii de a exprima timpul lingvistic. Din fr. <i>temporalité</i> .
topic	referitor la loc, areal; subiect al discursului, cel despre care se spune. Din fr. <i>topique</i> , germ. <i>topisch</i> , <i>Topik</i> .
topicalizare	a transforma în topic (subiect) unul dintre constituenții frazei. Din fr. <i>topicaliser</i> .
tranzitivitate	proprietate de a fi tranzitiv. Din fr. <i>transitivité</i> .
vag	nedeterminat, neprecis, neanalizabil. Din fr. <i>vague</i> , lat. <i>vagus</i> .
valență	capacitate de combinare a unui cuvânt cu alte cuvinte, valoare, posibilitate. Din fr. <i>valence</i> .
zeugma	figură =se unesc mai multe substantive cu un verb sau adjectiv care logic nu se raportează decât la unul din ele. Din fr. <i>zeugma</i> .